

דבר תורה לפרשת כי תבוא

הויקיפדיה אומרת על פרשתנו:

פרשת כי תבוא היא פרשת השבוע השביעית בספר דברים. היא מתחילה בפרק כ"ו פסוק א ומסתיימת בפרק כ"ט פסוק ח. פרשת כי תבוא לעולם תהיה הפרשה האחת לפני האחרונה בשנה היהודית, כיוון שבה כלולה פרשת הברכות והקללות, ואין רוצים לסיים את השנה בדבר רע.

הפרשה נפתחת בחלק האחרון של נאום המצוות שנשא משה רבנו לפני מותו. מפורטות מצוות ביכורים ומצוות וידוי מעשרות, ואחר כך בא סיכום קצר של הנאום.

לאחר מכן מתואר הטקס שנצטוו בני ישראל לקיים עם כניסתם לארץ ישראל, ועיקרו כריתה מחדש של הברית בינם ובין ה'. לפי הציווי יש להקים מזבח ולקיים מעמד בהשתתפות העם כולו, חלקו על הר גריזים וחלקו על הר עיבל, ובמעמד זה נאמרות אזהרות מיוחדות (כל אחת מהן נפתחת במילה "ארור") על רשימה של חטאים חמורים.

בהמשך הפרשה באה פרשת הברכות והקללות: תיאור קצר של הברכה שתבוא על העם אם ישמרו את המצוות ותיאור רחב ומפורט הרבה יותר של הצרות והפגעים שיבואו עליו אם לא יקיים אותן. שיאן של הקללות הוא בחזרת עם ישראל לעבדות במצרים.

בסיום הפרשה מופיעה סקירה היסטורית קצרה על קורות יציאת מצרים, ההליכה במדבר סיני וכיבוש עבר הירדן המזרחי.

ההפטרה של פרשת כי תבוא היא השישית בסדרת הפטרות שבע דנחמתא. מפטירים בספר ישעיהו, פרק ס', פסוקים א-כב ("קומי אורי").

הויקיפדיה אומרת על ספר ישעיהו

ספר ישעיהו הינו אחד מספרי התנ"ך ועוסק בנבואות הנביא ישעיהו בן אמוץ. על פי ברייתא בגמרא במסכת בבא בתרא הספר נכתב על ידי חזקיה מלך יהודה וסיעתו.

לפי הכתוב בכותרת שבתחילת הספר, ישעיהו התנבא בתקופת מלכי יהודה - עוזיהו (כנראה רק משנת מותו - 757 לפנה"ס), דרך מלכות יותם, אחז, ועד סוף ימי חזקיהו. פרשנים מסוימים מרחיבים את ימי נבואתו גם לימי מנשה.

למרות זאת, מפרק מ' עוסקת הנבואה, ככל הנראה, בתקופת העלייה מבבל והצהרת כורש, קרי כ-200 שנה לאחר הזמן הכתוב בתחילת הספר מה שהוביל את הרב המוחלט של חוקרי ביקורת המקרא לחלק את הספר לשני חלקים - ישעיהו הראשון וישעיהו השני.

נבואותיו של ישעיהו עוסקות בין היתר בתפיסה שהחזרה בתשובה יכולה לכפר על החטאים, במלחמה בעוולות החברתיים, בהתנגדות לתפיסה הפולחנית של הדת שרווחה אז - שהקורבנות מכפרים גם ללא שינוי במעשים, ובעבודה זרה. בניגוד לתפיסות רבות ביהדות שלעגו לעבודת הפסילים כלא מועילה וכחסרת הגיון ישעיהו תפס את העבודה הזרה כביטוי לגאווה של האדם עצמו - שמשתחוה למעשי ידיו כלומר לעצמו, ובהתאם, כדי לתקן את הבעיה יש לשבור את גאוות האדם

ישעיהו השני

על פי האמור לעיל בדבר טווח הזמנים הארוך שעליו מדבר הספר, הסיקו חוקרי ביקורת המקרא כי הספר מתחלק לשניים, וכנראה נכתב על ידי שני נביאים שונים, שספרם נאסף לספר אחד, המכונים "ישעיהו הראשון" ו"ישעיהו השני" (יש אומרים כי אפשרות זו אף רמוזה כבר בפירושו של ר' אברהם בן עזרא). מבחינת הפרקים הם מחולקים מפרק א'-ל"ט ומפרק מ' עד הסוף. חלוקה זו מקובלת כמעט ללא עוררין בקרב חוקרי ביקורת המקרא בימינו. חוקרים נוספים חילקו את הספר לשלושה חלקים (א' - ל"ט, מ' - נ"ה, נ"ו-ס"ו) על בסיס הרקע ההיסטורי בו מתרחשים כנראה פרקים אלו, אך חלוקה זו פחות מקובלת. חלוקת הספר מתבססת, בנוסף לרקע ההיסטורי של הנבואה, גם על המוטיבים השונים של הנבואות. כך למשל, רק בפרקי ישעיהו השני מופיע תיאור של האל כבורא העולם.

כנגד תפיסה זו יצאו פרשנים מסורתיים, כגון שד"ל, אשר טען שהסיבה היחידה לפרשנות כזו היא כפירה באפשרות הנבואה, ורחל מרגליות, אשר טענה מכוח ראיות סגנוניות כי מטבעות

לשון ייחודיות לישעיהו קיימות בשני הספרים כאחד, ומכאן שהספר אחד הוא. טענה נוספת שהועלתה היא שאין זכר להיותו של הספר מחולק לשניים, וגם במגילות הגנוזות ובספר בן סירא המדבר בין השאר על ספר ישעיהו, לא נמצא שום רמז לכך. במענה לשאלה כיצד יכול הנביא לומר לעם נבואות שאינן רלוונטיות לדור, הוצע הפתרון שהללו הועברו בחשאי, על ידי בית מדרשו של ישעיהו, "לימודיו" (על בסיס הפסוק צֹר תעודה חתום תורה בלְמַדֵי" (ח, טז)), ופורסמו רק בתקופת שיבת ציון.

ושלום פאול בפירושו על ישעיהו מ-10 (מקרא לישראל) אומר:
ספר ישעיה מורכב משני חלקים ברורים הכוללים את נבואותיהם של שני נביאים שונים: ישעיהו בן אמוץ הנביא מירושלים (פרקים א-לט), ונביא עלום-שם, המכונה 'ישעיהו השני', שנבואותיו (מפרק מ ואילך) צורפו ליצירת קודמו. צירוף נבואות שני הנביאים לספר אחד – קדום, כפי שמכח מ'שבח אבות עולם' של בן-סירא, שחיבר ספרו בשנת 190 לפסה"נ בקירוב: "ברום גבורה חזה אחרית וינחם אבלי ציון" (מח, לג). דבריו רומזים ליש' ב, א; מ, א; סא, ג-ד. אף במגילת ישעיה השלמה, שנתגלתה במערה מס' 1 שבצוקים מעל ח'רבת קמרן שליד ים-המלח (מגיש"א), והמתוארכת לאמצע המאה השנייה לפסה"נ, אין כל סימן להפרדה בין שני חלקי הספר.

חלוקת הספר לנבואות של שני נביאים מבוססת על ראיות רבות ומגוונות, כולל הבדלים בלשון (סממנים של עברית מאוחרת, בתר-גלותית, והשפעות ארמיות; ראה להלן סע' יא), וברעיונות כגון האוניברסליזם של 'ישעיה השני', הפולמוס החריף נגד עבודה זרה ועובדיה, ברית עולם עם עם ישראל, תפארתה של ירושלים בעתיד, והרעיון המיוחד של עבד ה' (ראה להלן, סע' ה). יש לייחס חשיבות רבה להבדל ברקע ההיסטורי של נבואות 'ישעיה השני' לעומת הרקע לנבואותיו של ישעיהו בן אמוץ.

ישעיהו בן אמוץ ניבא בימי בית-ראשון, במחצית השנייה של מאה ח' לפסה"נ בעוד ממלכות ישראל ויהודה עומדות על תלן והעם חי בארצו (ישראל חרבה בימיו). בנבואותיו נזכרים עוזיהו (א, א; ו, א), אחז (ז, א; ג, י; יב, לח; ח) וחזקיהו (פרקים לו-לט) מלכי יהודה; פקח בן רמליהו מלך ישראל (ז, א; ז, ד, ה; ט; ח, ו), ורצין מלך ארם (ז, א, ד, ח; ח, ו; ט, י) – כולם היו בני אותה תקופה. ממלכת אשור היא האויב הבלעדי (ז, יז; כ; ח, ד, ז; י, יב ועוד הרבה), והיא 'שבט אפול' של ה' (י, ה). שלושה ממלכי אשור נזכרים בשם: סרגון (כ, א), סנחריב (לו, א; לז, יז; כא, לז) ואסרחדון (לז, לח). מרדאך בלאדן מלך בבל מוצג באור חיובי בדרשו בשלום המלך חזקיהו המחלים מחוליו (לט, א).

המאורעות המתוארים בפרקים א-לט התרחשו בתקופתו של ישעיהו: מות המלך עוזיהו (פרק ו), מלחמת ארם ואפרים ביהודה (פרקים ז-ח), הכיבוש האשורי של אשדוד (פרק כ), וראש לכול, לכידת ערי יהודה ומצור סנחריב על ירושלים בשנת 701 לפסה"נ (פרקים לו-לז).

לעומת זאת, הרקע ההיסטורי של נבואות 'ישעיה השני' הוא המחצית השנייה של מאה ו' לפסה"נ, בשלהי גלות בבל וראשית ימי שיבת-ציון. ממלכת ישראל כבר מזמן לא התקיימה (ממלכת ישראל חרבה בשנת 720 לפסה"נ ותושביה גלו). יהודה נפלה בשנת 586 לפסה"נ; ערי יהודה, ירושלים ובמקדש היו חרבים ושוממים; ובני ישראל המיואשים נמצאים בגלות בבל. בבל עצמה, העומדת על סף מפלתה (או כבר נפלה [פרק מו]), ראה להלן), מוצגת ברוב כשפיה (מד, כה; מז, ט-טו), עושרה (מה, ג), יהירותה: "אני ואפסי עוד" (מז, ח, י), ביטחונה וגנדרנותה (מז, ז, ח). תיאור שבייתם של שני אליה הראשיים: בל (הוא מרדך, ראש מועצת אלי בבל) ובנו נבו, (מו, א-ב), רומז למפלת בבל.

המלך היחיד המופיע בנבואותיו של 'ישעיה השני' הוא כורש מלך פרס (559-530 לפסה"נ). הוא נזכר בהן מפורשות (מד, כח; מה, א) או ברמז גלוי (מא, ב-ג; כה; מג, יד; מה, א-ו; יג; מו, יא; מח, יד-טו), והוא מכונה: "רעי" (מד, כח), "משיחו" (מה, א) ו"איש עצתי" (מו, יא) של ה'. כורש, המלך הזר, מופיע על במת ההיסטוריה כמכשיר ביד ה', וייעודו לשחרר את בני

ישראל משביים בבבל ולהשלים את חפצו של ה' לבנות את ירושלים ובית המקדש (מד, כח). בני ישראל שיוושעו באמצעותו של כורש מצוים: "צאו מבבל ברחו מכשדים" (מח, כ), ו"סורו סורו צאו משם" (נב, יא). לעומת ישעיהו בן אמוץ המנבא לעליית מלך מבית דויד לעתיד לבוא (יא, א-ט), ישעיה השני' מסב את ההבטחות שהובטחו לבית דויד על העם כולו (נה, ג-ד). בנבואותיו האחרות אין זכר או רמז למלך בשר ודם, מפני שאלוהי ישראל הוא, והוא בלבד, מלכם (מא, כא; מג, טו; נב, ז). השאיפה לכינון מחודש של שושלת בית דויד אינה מצויה בנבואותיו של ישעיה השני', וזה מהפך רעיוני ייחודי העומד בניגוד לספרות ההיסטוריוגרפית והמזמורית שהבטיחה בית נאמן ומלכות נצחית עולם לדויד ולצאצאיו (שמ"א כה, כח; שמ"ב ז, ד-ז; כג, ה; מל"א ב, ד; יא, לח; תה' קלב, י ועוד) ולספרות הנבואה שקדמה לו (יר' כג, ה-ו; לג, יד-יח; יח' לד, כג-כד; לז, כד-כה) ושלאחריו (חגי ב, כג). "ברית עולם" תיכרת מעתה לעם ישראל כולו (ראה בהקדמה לנה, א-ה ושם בפירוש לפס' ג-ד).

חלוקת הספר לנבואות של שני נביאים שונים נרמזה לראשונה בפירושו של ראב"ע (המזכיר גם את הפרשן הספרדי, משה בן שמואל הכהן בן ג'קטילה, שחי בקורדובה שבספרד בתחילת מאה י"א לסה"נ). הוא מייחס את נבואות הנחמה של הנביא לגולי בבל, כלומר לבני דורו של ישעיה השני'. וכך כתב בפירושו:

ואילו הנחמות הראשונות, מחצי הספר, על דעת רבי משה הכהן, נוחו עדן, על בית שני. ולפי דעתי הכל על גלותינו. רק יש בתוך הספר דברי גלות בבל, לזכר כי כורש ששלח הגולה. ואולם באחרית הספר דברים הם לעתיד... והמשכיל יבין (על מ, א)

ולמה כל זה משנה?

כי אם אפשר להיות תלמידים של ישעיהו בעלי חזון, אם אפר להתנבא ברוחו, אם אפשר לחדש וגם להיכנס לתוך הספר, אז, ורק אז, יתקיימו בנו שני הפסוקים החותמים את ההפטרה:

כא ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר.
כב הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני יהוה בעתה אחישנה.

שבת שלום,
אורי מאיר